

S a ž e t a k

Radoslav Katičić, Filozofski fakultet, Beč
UDK 808.62:800.853/091/, stručni članak, primljen za tisak 11. veljače 1986.

De quoi s'agit-il en effet?

D'une manière généralisée, l'auteur démontre pour quelle raison M. P. Ivić dans sa présentation synthétique de l'évolution de la langue serbocroate et dans son apologie de cette présentation se trouve-t-il en défaut: il s'efforce de présenter dans sa totalité l'évolution littéraire et linguistique chez les Serbes et chez les Croates dont (de cette évolution) le développement était tout différent, en présentant toujours et de nouveau comme si l'évolution serbe représenterait ce développement sur tout le territoire serbocroate et en négligeant une série de données importantes concernant la partie croate dont l'historique par M. Ivić n'est pas même esquissé dans sa totalité.

C'est pour cette raison que ni l'état contemporain n'est pas bien présenté par M. Ivić. Au moyen de cette méthode qu'il s'est proposée on ne pourrait développer une culture de la langue. Une unité de la langue, fondée sur l'éteouffement des valeurs d'expression employées par un peuple n'aurait pour résultat qu'un effondrement du sentiment pour une communauté, même en ce qui concerne la langue.

P I T A N J A I O D G O V O R I

O IMENIMA ZAGREBAČKIH
ULICA I PREDJELA

Kad su se u ovom broju već našla dva članka u kojima se govori o imenima zagrebačkih predjela i ulica, pridružiti ćemo im i treći. Odavno smo dobili popis pitanja iz gradskoga računalnog zavoda, jer u radu s računalima neka kolebanja traže da se ponovo odredimo prema njima kako bi obrada podataka bila što lakša.

1. *Mjesto atributa*

Prvo pitanje glasi: *Mali Bijenik, Novi Goljak, Gornji Jarek* ili *Bijenik Mali, Goljak Novi, Jarek Gornji*?

U hrvatskom jeziku atribut normalno dolazi ispred svoje imenice, a iza imenica samo iz posebnih razloga. Kad su imena mjesta posrijedi, tada bi poseban razlog mogao biti duga i ustaljena tradicija. Koliko se zna, ako tu ima tradicije, tada je ona uglavnom administrativne naravi pa se

može reći da je normalnije *Mali Bijenik, Novi Goljak* i *Gornji Jarek*. U najnovijem planu grada Zagreba, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 1985. nalazimo: *Mali Bijenik, Mali dol, Novi Goljak, Gornji Bukovac, Gornje Vrapče...* Mislim da je dobro što je prevladao poredak po kojem je atribut ispred svoje imenice.

2. *Breščenskog, Pokornog* ili
Breščenskoga, Pokornoga?

U pismu je postavljeno samo pitanje da li u imenu ulice treba ili ne treba navezak *-a*. Rekao bih da je bolje s *-a*, kako je u navedenom planu, ali time nije rečeno sve što bi o tim imenima trebalo reći. Tu se kriju još dva problema.

Prvo, da li *Breščenskoga* ili *Breščens-koga*? U Enciklopediji Jugoslavije ne nalazimo prezime *Breščenski* ni *Breščenski*, nego samo *Bresztyenszky, Šandor*. Iz opisa njegova života i rada očito je da je ulica nazvana po tom čovjeku, ali u ulici na nat-

pisnoj ploči piše: ULICA ALEKSANDRA BREŠČENSKOGA. Ne ulazeći sada u razloge ponašavanja i imena i prezimena, ali kad nije upotrijebljena izvorna grafija, normalnije je pisati sa *ć*, kao što je na ploči i kao što je zapisano u nekoliko planova grada Zagreba.

Drugo je pitanje samoga genitiva. Ta prezimena imaju pridjevni lik, sklanjaju se kao pridjevi pa iako je težnja za kratkim likom opravdana, ipak valja znati da je *Breščenskoga (ulica)*, *Pokornoga (ulica)* opravdano samo iz posebnih razloga, a da bi u svim drugim prilikama trebalo upotrebljavati *Š.(andora) Breščenskoga, F.(ranje) Pokornoga* jer jednočlani genitiv nije najbolji način izražavanja.

3. O završecima -ac/-ec i -ački/-ečki

Treće pitanje postavlja kao problem štokavski -ac ili kajkavski -ec u imenima mjesta *Lješnjakovac, Petruševac, Miroševac* ili *Lješnjakovec, Petruševac, Miroševac* i pridjeve od takvih imena: *Golubovačka, Križevačka, Šljivoševačka (ulica), Bukovačke stube* ili *Golubovečka, Križevečka, Šljivoševečka (ulica), Bukovečke stube*.

Na to pitanje odgovara jednim dijelom već I. Pelz. Tu je problem u tome koliko je napredovalo poštokavljanje. Kad su posrijedi kajkavska imena na -ec, tada valja reći da prednost treba dati tomu liku ako štokavski nije potpuno prevladao. Dva novija plana imaju *Lješnjakovac*, ali to ne mora biti posljednja riječ.

Navedeni pridjevi nisu svi istoga reda. Valja pogledati kakva je osnovna imenica i kakva je upotreba pridjeva izvan naziva ulice. Jednoznačno rješenje tu nije uvijek moguće jer kad u književni jezik i preuzmemo kajkavsko ime na -ec, ne moramo preuzeti i kajkavsku tvorbu pridjeva po pravilu: preuzima se osnovnu riječ, a izve-

denice od nje tvore se po pravilima književnog jezika, ali kako ima nekih opravdanja i za kajkavske pridjeve na -ečki, u načelu valja dopustiti uz -ački i -ečki dok se jedno ne ustali. A na konkretno pitanje moglo bi se reći: *Golubovečka*, jer je mjesto Golubovec, *Križevačka*, jer je mjesto Križevci i jer je prevladao pridjev križevački, *šljivoševački* jer su Šljivoševci u Slavoniji pa i nema druge mogućnosti. Sve su te tri ulice tako i zapisane u najnovijem planu. Da je *bukovački*, rekao je već I. Pelz.

4. Hanušova ili Hanuševa ulica?

Ako nema posebnih razloga iza nepčanika dolazi sufixs -ev, a tu posebnih razloga nema, dakle *Hanuševa*.

Ovdje treba spomenuti da s istoga razloga treba i *Kraševa ulica* jer se često pogrešno upotrebljava *Krašova*, pa se *Krašova* nalazi i u najnovijem planu.

5. Katarinski ili Katarinin trg?

To staro kolebanje nalazimo i u najnovijem planu. U *Popisu ulica grada Zagreba* piše *Katarinin trg* (str. 65.), a u poglavlju *Turistička magistrala i značajniji objekti u Zagrebu* četiri puta piše *Katarinski trg* (str. 37. i 38.)

Teoretski je to lako riješiti. Ako je trg posvećen jednoj Katarini, tada *Katarinin*, a ako je dvjema ili više, tada *Katarinski*. Dobio trg ime po sv. Katarini, čija je crkva na tom trgu, ili po Katarini Zrinskoj, treba biti *Katarinin trg* jer nije vjerojatno da je posvećen i jednoj i drugoj Katarini. Na samom trgu na natpisnim pločama piše TRG KATARINE ZRINSKE, a na pločama s kućnim brojevima KATARININ TRG, dakle sada sumnje više nema kako treba biti. Istina, mi ne običavamo naše velikane nazivati po imenima, ali ovdje se kratki oblik ne može drugačije

dobiti jer se od prezimena Zrinski pridjev normalno ne tvori, pogotovu ne od ženskoga prezimena, a kad bi se i tvorio, ne bi bilo jasno da je trg posvećen Katarini Zrinskoj.

Dakako, neslužbeno se može reći *Katarinski trg* kad se želi reći da je to trg dviju Katarina, ali to ne ide u popis ulica.

6. *Kunišćak, Laščina, Vrbišće* ili *Kunišćak, Laščina, Vrbišće*?

Kako podaci pokazuju tu je i danas praksa šarena (u navedenom je planu samo *Laščina* i *Laščinski*) iako je o tome dosta pisano pa se zna da bi trebalo *Kunišćak, Laščina* i *Vrbišće*. Međutim kad tu spomenemo *Medveščak* i *Peščenicu* koje su ujedno i imena zagrebačkih općina pa imaju veoma proširenu upotrebu, tada je problem složeniji i tu nije dovoljna riječ ni jednoga stručnjaka. To treba dogovorno urediti.

7. *Rakuševa* ili *Rakušina ulica*?

Kako je ta ulica dobila ime po zagrebačkom glumcu Janku Rakuši, treba *Rakušina*. (*Rakuševa* bi bila od *Rakuš*.)

8. *Sremska* ili *Srijemska ulica*?

Budući da ta ulica nije imenovana po imenu mjesta (ekonomu), nego po imenu pokrajine, ne obvezuje nas mjesni izgovor, zato je *Srijemska*, kako i piše u spominjanom planu. A tako je i po novosadskom pravopisu koji kaže da je *Srem* i *sremski* ekavski, a *Srijem* i *srijemski* ijekavski. Za pridjev se doduše kaže da i u ijekavskom može imati lik *sremski*, ali tada ne može imati naglasak *srèmskī*, nego samo *srèmskī*, a to se kod nas ne govori.

9. *Srešov klanac* ili *klanjec*?

Odgovor zavisi od pitanja koliko je na tom području napredovalo poštokavljanje. Planovi imaju *klanac*.

10. *Učka* ili *Učkina ulica*?

Na to pitanje odgovara I. Pelz i kaže da je *Učkina ulica* pogrešno. S jednoga gledišta i jest jer je D. Boranić u svojim pravopisima učio da se od imenica koje označuju rijeke i planine ne tvore pridjevi sufiksima *-ov*, *-ev*, *-in* pa je pridjeve *Savin*, *Dravin*, *Dinarin*, *Velebitov* označio kao pogrešne (9. izd., str. 60, 10. izd., str. 63.), ali je *Učka* poseban slučaj. Ime gore je poimeničen pridjev te uz imenicu ulica teško opet prima pridjevno značenje, *Učka ulica*, pa dolazi do previranja. U starijim je planovima *Učka ulica*, a u novijim *Učkina ulica*. Teško je odsjeći što je bolje pa valja još razmišljati.

11. *Brijeg* ili *breg*?

Jedanaesto pitanje glasi: *Vincekov, Goli, Mikolasov, Studeni, Biškupec Brijeg* ili *Breg (breg)*.

Opet je pitanje koliko se proširilo poštokavljanje. Budući da su ti bregovi u donedavnim ili današnjim selima, Remete, Markuševac, svi su u planu zabilježeni s *breg*, osim *Gologa brega* kojega u planu nema. *Mikolasov breg* zabilježen je kao *Mikulasov breg* pa to ime ostaje i dalje kao problem.

Zaključak

Glavnina se pitanja tiče odnosa *mjesni kajkavski lik* – *poštokavljeni lik*. Kao načelan odgovor može se reći: gdje poštokavljeni lik nije (potpuno) prevladao, prednost treba imati mjesni lik.

Najnoviji plan pokazuje velik napredak što znači da jezična kultura u zagrebačkoj toponimiji nije zadnja briga. Mnogo je problema dobro riješeno, ali ih mnogo još ostaje jer je sigurno da bi se našli još drugi kad bi se popis sustavno pregledao. U nekim pitanjima pojedinac ne može odlučivati i kad zna kakav bi odgovor trebao

biti. Zato bi najbolje bilo da se osnuje neka (manja) komisija koja bi popisala sve probleme, predložila rješenja i dala ih javnosti na ocjenu. Nakon toga mogao bi se izraditi jedinstven priručnik koji bi mogao poslužiti za sve potrebe. Zagreb je zaslužio da se ovi problemi dobro riješe, a sigurno ima i snaga i mogućnosti da se to učini. Problem je toliko hitniji što čujem da više nema komisije za imenovanje ulica.

Stjepan Babić

IMA LI PRIDJEV SVEOBUH VATAN KOMPARACIJU?

„Može li pridjev *sveobuhvatan* imati komparaciju?” – pita čitatelj M. R. iz Zagreba. Napominje da je u Jeziku br. 2 ovoga godišta pročitao članak A. Šojata pod naslovom *Najoptimalniji* i da s olakšanjem prihvaća zaključak „da nema razloga prigovorima komparaciji pridjeva *optimalan* i pridjeva njemu sličnih po relativnoj maksimalizaciji svojstava koja izriču svojim pozitivom”, ako se dakako pazi „na semantičku funkcionalnost superlativa takvih pridjeva” (str. 57). Međutim, taj se čitatelj Jezika našao u nedoumici kad je u tisku pročitao komparativni oblik *sveobuhvatniji*, izveden od pridjeva *sveobuhvatan*. Usp. „Organizovanjem *retrospektivnih, samostalnih i drugih izložbi*, Galerija će doprinijeti sveobuhvatnijem sagledavanju likovnog stvaralaštva pojedinih zemalja, regiona, perioda i problema” (Bilten. Savezni zavod za međunarodnu naučnu, prosvetno-kulturnu i tehničku saradnju, broj 99, godina XI, septembar-oktobar 1985, str. 10). Naš čitatelj M. R. pita je li i pridjev *sveobuhva-*

tan „sličan” pridjevu *optimalan*, „jer bi onda i taj pridjev mogao (morao!) imati komparaciju, kao što je doista ima u navedenom odsječku teksta”.

Odgovor može biti kratak.

Temeljna je razlika između pridjeva *optimalan* i pridjeva *sveobuhvatan* u tome što je prvi od njih (*optimalan*) podrijetlom latinski superlativ koji osim superlativnoga značenja može u nas značiti i 'izvrstan, odličan', koje se riječi, kako u navedenom članku iznosi A. Šojat, „u nas kompariraju”, dok je drugi (*sveobuhvatan*) naša izvorna tvorenica, oblikom doduše pozitiv, ali ima superlativno značenje. U njemu je sadržana i riječ *sve* (sve + obuhvatan) kojom se utvrđuje da nema i ne može biti više od toga, više od svega. U našem jeziku ima i drugih pridjeva tvorenih od sve + pridjev u pozitivu sa superlativnim značenjem. Usp. između ostalih ove pridjeve: *svemoćan, svemoguć, svemožan, svesilan, svestran*. Teško je zamisliti slučaj gdje bi se, kao kod pridjeva *optimalan*, pokazala potreba za uporabom komparativa ili superlativa pridjeva *sveobuhvatan* i drugih navedenih pridjeva. To je, bez sumnje, osjetio i pisac članka u navedenom Biltenu u kojemu je upotrijebio onaj komparativ *sveobuhvatniji*, jer već na idućoj strani u istom članku ne donosi taj komparativ, nego komparativ *obuhvatniji*, izveden od pridjeva u pozitivu *obuhvatan*, koji dakako ima komparaciju. Usp. „Sve izložbe prate odgovarajući informativni katalozi koji će vremenom, zavisno od kvaliteta informacije, biti obuhvatniji i detaljnije sagledavati pojmove” (str. 11).

Može se dakle reći da nema opravdanja za uporabu komparacije od pridjeva *sveobuhvatan* pri nultoj stilskoj obilježnosti. Inače se komparativni i superlativni likovi toga pridjeva mogu tvoriti na uobičajen način i upotrijebiti u stilski